

HÖGERNS ATTITYD TILL SOCIALPOLITIKEN UNDER EFTERKRIGSTIDEN

Av fil. kand. STEN E. KJELLGREN

DEN KONSERVATIVE säger sig vilja bygga framtidens samhälle på det livskraftiga i det förgångna. Vid en genomgång av grundmaterialet för 1946 års handlingsprogram, 1952 års program för ungdomsförbundet, ungdomsförbundets Kalmarprogram 1961 osv. finner man emellertid inga synbara försök att bygga vidare på tidigare program. 1956 års principprogram utgör ett undantag, där 1934 års reviderade principprogram (men inte 1946 års handlingsprogram) bildade utgångspunkten för arbetet.

Det socialdemokratiska programarbetet sådant det presenteras i exempelvis Tingstens »Socialdemokratins idéutveckling» visar mera av konservativ metodik! Hela debatten rör sig om ändring av tidigare programpunkter.

Likgiltigheten för tidigare programarbeten inom Högern är emellanåt demonstrativ. Allt grundmaterial till det viktiga programarbetet 1944–1946 har sålunda »städats bort». Arkivvård tycks tidigare ha varit ett okänt begrepp inom partiet. Även här skiljer sig socialdemokratin på ett fördelaktigt sätt

från högerpartiet. Inte har då det socialdemokratiska partiet skadats av den kritiska granskning inför offentligheten, som följt av den vetenskapliga bearbetningen av partiets interna handlingar.

I mitten av 1940-talet var programarbetet inom högern intensivt. Då vi nu står inför ett nytt programarbete är det motiverat att ställa sig frågan: Vilka bidrag av bestående värde för den konservativa idéutvecklingen har fyrtio- och femtiotalen lämnat? Fyrtiotalsdebatten tycks ha råkat i total glömska. Kan det vara motiverat att rädda några drag av den debatten från glömskan? Frågan om ett nytt handlingsprogram diskuteras och det är ju just 1946 års program som i så fall skall ersättas! Vad femtiotalet beträffar har den kritiska inställningen haft vissa onyanserade drag under den något yrvakna självkritik, som rasat sedan 1960 års val.

Man kan inte undgå en känsla av att dagens debatt har mycket gemensamt med meningsbrytningarna efter år 1943. Detta gäller inte minst frågan om högerpartiets atti-

tyd till socialpolitiken. Vore det inte skäl i att pröva de resultat man kom till vad beträffar själva attityden till socialpolitiken i 1946 års handlingsprogram, nu då vi har perspektiv på programmet? De yttre förutsättningarna har förändrats på ett radikalt sätt. Kan attitydförskjutningen under femtiotalet förklaras av dessa nya förutsättningar, främst då välståndsutvecklingen. Kanske rent av vissa av de förslag, som framfördes i 1946 års program, är mera realistiska i dag, då behovet av direkt nödhjälpande åtgärder minskat? Jag tänker närmast på talet om att socialpolitiken bör ges en produktionsfrämjande inriktning.

Det följande resonemanget utgår från de första efterkrigsåren. Den dåvarande rätt hårda debatten ligger tillräckligt långt från dagens meningsutbyten för att kunna betraktas utan alltför starkt känslomässigt engagemang. Trots detta förefaller frågeställningarna dagsaktuella!

Debatten före 1946 års program

Om man går igenom det material som finns inom olika delorganisationer med mer eller mindre fast anknytning till partiet, framstår Konservativa Studentförbundet som den i särklass främste idégivaren inom den »konservativa omprövning» som ledde fram till 1946 års program. I tidskriften *Svensk Linje* och dess klipparkiv har det värdefullaste materialet återfunnits, sär-

skilt som tidskriftens artiklar och den pressdebatt som inleddes av *Svensk Linje* 1953 speglar mycket intressanta åsiktsbrytningar inom partiet.

I *Svensk Linjes* första nummer figurerade begreppet »radikal konservatism». Den gången åstadkoms ingen debatt utan *Svenska Dagbladet* var välvilligt i sin kommentar.

När en artikel ett år senare under rubriken »radikal konservatism» krävde en syntes mellan konservatismens kontinuitet och radikalismens förnyelse, uppstod en livlig debatt i pressen. I artikeln framhölls bl. a.: »Det är en allmänt erkänd sanning, att det bästa sättet att undvika revolution eller krig är att rätta de missförhållanden, som givit upphov till konflikterna. De konservativa politiker, som inte varit alltför reaktionära, har ofta haft blicken öppen för att förebyggande åtgärder, reformer av ett eller annat slag, är nödvändiga, för att samhällslugnet skall kunna bevaras under någon längre tid.»

Författaren hävdar vidare, att längre än till förebyggande åtgärder för att bevara samhällslugnet har konservatismen sällan kommit. »Man har inte av historien velat dra den slutsatsen, som dock ligger nära till hands, nämligen att ett samhälle, en kultur, som vill leva vidare, under inga förhållanden får stagnera.» Så betraktas det samhälle som vuxit fram genom kampen mellan radikalismen och konservatismen, där radikalismen slä-

pat fram byggstenarna och stått med idéerna, medan konservatismen »hyfsat» till dem. »Alla nya idéer inom politiken har måst hämtas utanför konservatismens ramar.» Den socialstat som på detta sätt uppstått, betecknas som ett gott resultat. »Vore det då inte möjligt att sammanfatta denna resultatrika teknik i en formel, med andra ord, att skapa ett politiskt program som inte blott förde fram nya idéer, utan också med ledning av konservativa principer anpassade det nya stoffet till det bestående?» Man borde alltså försöka åstadkomma en syntes mellan konservatism och radikalism. Kanske våra dagars debatt om ett borgerligt samlingsparti borde knyta an här?

Tanken på en syntes mellan radikalism och konservatism avvisades genomgående i pressdebatten, och i nästa nummer av Svensk Linje hävdade nuvarande docenten Olle Nyman, att tanken på en syntes mellan radikalism och konservatism är en orimlighet, eftersom radikalismens egentliga innebörd är ett bestridande av kontinuitetsprincipen. Man bör inte göra konservatismen radikal utan fördjupa dess egenart. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning påpekar, att detta är att förneka hela principen i den tidigare artikeln.

Enligt Nyman bör konservatismen själv ta ledningen av utvecklingen och framstegsarbetet. Här för krävs en aktiv konservatism.

Som representant för vad som betecknats som gammalkonservatism uppträdde Nya Dagligt Allehanda, där förmodligen en »känd högerriksdagsman och ekonomisk expert» fört pennan. Författaren verkade mycket upprörd och började med att tala om ungdom, som startar sin självhävdelse med en förkastelsedom över vad den förra generationen åstadkommit. »Klarrast skönjes detta hos årsklasser, vilka av det ekonomiska sammanhanget blivit insatta som rika arvtagare. De bär med sig det omedvetna föraktet mot de enkla fäderna, som skapat välståndet. . . .» (i Svensk Linjes artikel hade påpekats, att de yngre generationerna icke har någon prestige från tidigare år att bevara.)

Vari skall konservatismens framtida uppgift bestå? frågar tidningen. »Skall konservatismen acceptera den möllerska välfärdspolitikken och manifesteras sin politik genom att då och då skjuta på med avpassade överbud? Eller skall den medverka som ett prövande, sovrande och granskande element, som ser till att den stolta välfärdsbyggnaden inte vittrar sönder? — Om det förra avses, vem skall då överta konservatismens hittillsvarande funktioner? Här ligger konservatismens problem blottat. I varje konservativ idépolitik måste betänksamheten ingå som något väsentligt. Ansvarskänslan är och förblir högeråskådningens signum. Den vädjar till och skall alltid

finna gensvar hos den latent konservatism, som återfinns hos grupper inom alla partier.»

Tidningen Upsala svarade, att Allehandas uppfattning om konservatismens främsta uppgift (i varje fall den enda nämnda uppgiften) att vara prövande, sovrande och granskande, dömer varje konservativ rörelse till passivitet. En sådan rörelse har bara att vänta på att andra levererar material, en synpunkt, som framhölls redan i Svensk Linjes inledande artikel. »En så stark begränsning av ett konservativt partis uppgifter torde nog vara ganska främmande för de flesta högermän, särskilt för ungdomen — förutom vilken inget parti i längden kan bestå.» Ungdomen vill vara med och ta initiativ och utforma nya förslag.

På tal om vem som skulle överta konservatismens hittillsvarande uppgifter, hänvisar Upsala till den latent konservatism inom alla grupper som Allehanda själv nämnde. Denna borde vara en god konservativ garanti. Slutligen påpekas, att många av studenterna pläderar för ett tvåpartisystem med högern som kärna i det ena.

I Svensk Linje fortsatte debatten.

Tanken, att med en nationell åskådning, respekt och aktning för bestående och beprövade institutioner, kombinera ett bejakande av de sista årtiondenas sociala utveckling och ett medvetande om att denna utveckling inte är eller får vara avslutad, behöver knappast

utländska härledning (på tal om England).

Om Allehandas ledarskribent menar, att en konservativ person a priori måste avstå från att söka brister i samhällets sociala uppbyggnad och verka för att avhjälpa dem genom statliga ingripanden, måste det innebära en både saklig och även taktisk felvärdering av stora mått. Flera av partiets ledande män har dock redovisat en mindre begränsad uppfattning.

Jonas Nordenson hävdade i en redaktionell artikel, att endast det parti, som i sig äger förmåga och kraft till ständig förnyelse av sina idéer och sitt handlingsprogram, har någon utsikt att i längden hävda sig.

I kravet på förnyelse instämde även Nya Dagligt Allehanda. GHT påpekade i detta sammanhang, att »högern ännu så länge inte kommit över självprovningens inledande bryderier».

Skara-Posten m. fl. ansåg, att det förhållandet, att konservatismen inte tror på några idealsamhällen, inte hindrar att den bör fixera en mycket bestämd målsättning. Om konservatismen »endast koncentrerar sig på den återhållande uppgiften och spjärnar emot så länge som möjligt, så blir resultatet, att kapitulationen i sinom tid endast blir desto fullständigare, till skada för kontinuiteten».

»Det gäller alltså inte att så mycket som möjligt rumphugga andras förslag utan att komma med ett

helt eget. Och utrymme för egna alternativ saknas ingalunda. Det är sannerligen ingen fara, att alla motsättningar skulle upphöra, även om båda parter har samma positiva inställning till arbetet på socialstatens fulländning.» Liksom Örebro Dagblad följer man här i stort sett Olle Nymans resonemang i artikeln om den aktiva konservatismen och pekar på skillnaden mellan konservatismens ansvarsmedvetna individualitet och socialismens rätt onyanserade kollektivism.

Under den debatt, som här refererats, drogs de frågeställningar och motsättningar upp, vilka sedermera ventilerades även då 1946 års högerprogram utformades och antogs.

Socialpolitikens mål och medel enligt 1946 års program

I 1946 års programskrift Frihet och Framsteg behandlas socialpolitiken i sex kapitel, vilka upptar inte mindre än 93 av de 213 textsidorna. Som framgått av den inledande debatten under krigsåren, motiverades kraven på ett nytt program med önskemålen om en omprövning av högerpartiets inställning till socialpolitiken. Under programarbetet blev det också på det socialpolitiska området som yngre krafter satte in stöten för att åstadkomma en modernisering av högern. Speciellt gäller detta det inledande socialpolitiska kapitlet med rubriken »Socialpolitikens mål och

medel», kring vilket större delen av programdebatten koncentrerade sig.

Det är på sin plats att först söka pejla opinionen inom partiet för och emot ett aktivt engagemang från högerens sida i det sociala reformarbetet.

Programkommitténs ordförande, Jarl Hjalmarson, förmodade i sitt inledningsanförande vid stämmedebatten 1946, att det sociala programavsnittet skulle bli hårt diskuterat och kritiserat. »Men vi har inom programkommittén blivit övertygade om, att vi med detta förslag kommit in på rätt väg. Varför skulle man inte kunna tänka sig samhället som en organisation för riskutjämning och för skapande av minimitrygghet inte bara för dem som har det dåligt utan även för de skötsamma? Trots den sociala välfärdsstaten kommer det alltid att finnas ett ofantligt utrymme för fria och privata insatser, det kan varje försäkringsman vittna om.» Herr Martin Skoglund yttrade: »I högerens program bör det klart sägas ut, att vi vill föra en positiv socialpolitik, men det kan ej vara lämpligt att ta med detaljer, som lätt blir föråldrade.» Herr Haggård ansåg, att det vore nyttigt att få klarlagt vart högern vill komma. »Riksdagsgruppen trängs från position till position utan att kunna intaga en bestämd ståndpunkt.»

Herr Tage Magnusson i Borås motiverade sin positiva inställning

till programförslaget med att näringslivet väntar, att högern skall få ett större inflytande. »Högern måste i sitt program visa ett annat ansikte, bl. a. genom ett ökat intresse för den sociala omvårdnaden.» Herr Hjalmarson hävdade, att en anslutning från högerns sida till ett socialt vidsynt program är den bästa grunden och garantin för näringsfrihetens och äganderättens bevarande.

Konservera ej konservatismen utan levandegör den, utropade Bengt Lind från ungdomsförbundet och yttrade vidare: »Vi måste ha ett handlingsprogram för ungdomens skull och för att öka effektiviteten i arbetet. Här är det inte fråga om taktik utan om idealitet.» Fru Wivan Bundt ansåg att man borde anta programmet, så att det inte går med ungdomsförbundet som med Nationella Ungdomsförbundet (vilket som bekant lämnade partiet under trettioalet på grund av nazistsympatier). Fru Elsa Ewerlöf hävdade, att ungdomsförbundets linje vittnade om ansvarskänsla och fru Elsie Mannerheim framhöll att »det sociala programmet ligger särskilt oss kvinnor om hjärtat».

I likhet med ungdomsrepresentanten Georg Tonnert från Nyköping ansåg flera talare, att »det vore farligt om det kunde sägas, att det föreligger en klyfta mellan det kristna programmet och socialprogrammet». Herr Staxäng underströk, att det finns många för-

bindelselänkar mellan dessa båda ämnesområden och herr Erik Ahrensén yttrade: »De kristna grund-sanningarna ger en klar motivering för det sociala programmet.» Herr Bertil Lindberg i Värnamo argumenterade utifrån den kristna uppmaningen »Bären varandras bördor».

En principiellt negativ inställning hävdade fröken Ebon Andersson, då hon motiverade sin allmänna reservation i programkommittén. »De som nu arbetar och sparar behöver också trygghet för att få behålla åtminstone någon del av vad de sparar. Begriper staten bättre än andra hur medborgarnas pengar bör användas?» Talarinnan hävdade vidare, att inte alla kan hjälpa alla, och fru Hildur Lien talade om omhändertagande från vaggan till graven. Gentemot detta invände herr Hjalmarson, att de sociala reformerna är den enda framkomliga vägen, då det gäller de svagast ställda i samhället.

Bland de mera principiella invändningarna mot socialprogrammet märks även talet om att slå vakt om individualismen. Herr Erik Hagberg höll ett mot socialpolitiken kritiskt inlägg, där han bl. a. yttrade: »De kollektiva samhällssystemen har fört världen in i krigets elände. Ett återvändande till individualismen kunde kanske rädda världen.» Herr Nordenson hävdade, att det för högern förblir en viktig uppgift att hävda kravet på individualism under ansvar. Liknande

synpunkter kan spåras i de flesta kritiska inläggen. Herr Håstad svarade: »Vi skall hävda individualismen har det sagts, ja, gärna det, men förknippad med social solidaritet.»

Herr Hagberg misstänkte, att socialpolitiken skulle betalas på försvarets bekostnad, vilket föranledde herr Hjalmarson till repliken, att ingen inom unghögern är med på att offra försvaret för socialpolitiken. Om »man försöker en ny fattigauktion på försvaret, ökar detta högerns skyldighet att som motdrag komma med en finansplan».

Programpunkten *Den enskildes självansvar* föranledde starka åsiktsbrytningar. I den socialpolitiska diskussionspromemorian framhölls att »för äldre konservativ uppfattning ter det sig, oavsett de ekonomiska möjligheterna för en utvidgning av socialpolitiken, moraliskt stötande, att den enskilde skall få en del av sin behovstillfredsställelse direkt bekostad av samhället. . . . Om man emellertid accepterar det nedan antydda betraktelsesättet» (om socialpolitikens positiva ekonomiska verkningar; behandlas i nästa artikel) »är det inte längre fråga om någon gåva, utan om en disposition av gemensamma tillgångar på ett sätt, som kommer hela samhället tillgodo. Det problem om individens självansvar . . . , som ligger inneslutet i motviljan mot understöd, reduceras då till den praktiska, eko-

nomiska frågan om en viss socialpolitisk åtgärd direkt eller genom psykologiska reaktioner minskar mottagarens arbetsinsats.» Författaren till denna PM, programkommitténs sekreterare Igor Holmstedt, stöder sig huvudsakligen på Welinder, som framhåller, att stor betydelse måste tillmätas möjligheten, att socialpolitiken minskar arbetskraftens rörlighet. Socialpolitiska stödåtgärder kan vidare minska arbetsintensiteten, om stödet upphör vid en viss inkomstgräns, vilket kan bromsa mottagarens vilja att öka sin inkomst över denna gräns. Vissheten om att man får stöd vid arbetslöshet, ålderdom osv. kan slutligen minska sparandet och därigenom få ofördelaktiga ekonomiska verkningar. Welinder tillägger emellertid, att de motiv, som ligger till grund för sparandet, är så många och så litet utredda, att något omdöme på denna punkt knappast kan fällas. På samma sätt försöker författaren på de övriga punkterna om negativa ekonomiska verkningar dämpa ned farhågorna. Det intressanta här är försöken att skjuta de moraliska värderingarna av kollektiv behovstillfredsställelse i bakgrunden och i stället framhäva betydelsen av de samhällsekonomiska verkningarna av de sociala åtgärderna.

Efter genomgången av de möjliga negativa verkningarna av vissa socialpolitiska åtgärder, återkommer diskussionspromemorian till de moraliska värderingarna och

framhåller, att man i debatten kan spåra, att själva karaktären av kollektiv behovstillfredsställelse inom vissa områden av socialpolitiken är en fara. »Här är man naturligtvis utanför varje ekonomiskt resonemang, och det är helt enkelt fråga om subjektiva bedömningar, där den ena inställningen är lika riktig som den andra. Men det är svårt att se, varför ett rimligt betonande av gemenskapens betydelse och värde skall vara oförenligt med just konservatismen.»

Den inställning till begreppet självansvar, som förfäktades i diskussionspromemorian, har tydligen avlivats redan i programkommittén. Trots att de flesta uttalanden om en ny inställning till problemet individ — kollektiv sålunda strukturs i programkommitténs förslag, blev frågan om den enskildes självansvar ett av de stora debattämnen.

Som andra talare i programdebatten uppträdde fröken Ebon Andersson: »Det kommer alltid att behövas ett parti, som i enlighet med högerns förblivande grundsatser hävdar plikten och rätten för den enskilde att ta ansvar för sig och de sina.» Herr Helge Qvarnström yttrade: »Den äldre generationen var i stort sett van vid att skapa trygghet med egen kraft. Om ungdomen nu fordrar tryggheten framför friheten, beror det kanske på, att vi äldre ej förmått fostra ungdomen och skänka densamma den livsåskådning som var

vår.» Professor Nils Herlitz ansåg, att »en ton som förut varit främmande för oss kommit med, en ton av statligt förmyndarskap, som bör arbetas bort».

Herr Igor Holmstedt försvarade programkommitténs arbete: »Vad vi vill skapa är en socialstat, ej en försörjningsstat. Det minimum av trygghet vi talar om, gäller bestämda situationer.» Herr Hagård insåg nödvändigheten av självansvar och herr Håstad yttrade: »För programskrivarna har begreppet självansvar stått lika klart som för andra.»

I det färdiga programmet lyser t. ex. resonemanget, om att det hela rör sig om en rent teknisk fråga och ej en moralisk, helt med sin frånvaro. I kategoriska ordalag kräves, att åtgärderna utformas så, att »den enskildes vilja till hel och full arbetsinsats vidmakthålles och stärkes». Arbetskraftens önskade rörlighet skall åstadkommas genom effektiv arbetsförmedling. »Ur denna synpunkt är det t. ex. viktigt, att de till anställningen knutna sociala förmånerna inte konstrueras så, att man försvårar för den anställda att övergå till ett annat företag. Pensionens oantastlighet ... är ett exempel på vad vi åsyfta.»

Attitydförskjutning under femtio-talet

Det torde inte behövas någon särskild dokumentering för att konstatera, att den allmänna attityden under 1950-talet förändrades steg

för steg. Man kunde nämna den åsiktsförskjutning som inträdde under de år den allmänna sjukförsäkringens genomförande uppsköts, inställningen till barnbidragen och mycket annat som exempel på detta. Budgetalternativ framlades varje år och det var som bekant i detta sammanhang, som betydande besparingar föreslogs inte minst inom socialpolitiken. Kurt Samuelsson har vid något tillfälle hävdad, att högerens socialpolitik skulle ha varit helt dikterad av strävan att skapa utrymme för skattesänkningarna, varför ingen genomtänkt ståndpunkt till socialpolitiken som sådan förekom inom partiets ledande kretsar. Påståendet innebär naturligtvis en våldsam överdrift.

Avsikten är inte att här göra en grundlig genomgång av idéutvecklingen under femtiotalet. Vissa synpunkter på attityden även till socialpolitiken finns f. ö. i inlägget om oppositionens framtidsutsikter i häfte 9 1962 av denna tidskrift. Här förbigås hela utvecklingen fram till 1956 års program. Även om själva programmet och remissyttrandena över programkommitténs förslag från länsförbunden m. fl. knappast ger ett tillräckligt underlag för den verkliga inställningen till socialpolitiken skall några synpunkter refereras, varefter det senaste programmet »60-talets socialpolitik» granskas.

I 1956 års principprogram heter det i grundsatserna beträffande socialpolitiken: »Högerpartiet an-

ser, att hemmet och familjen är hörnstenar i samhällsbyggnaden. Det är samhällets plikt att bistå hjälpbehövande och så långt det är möjligt förebygga lidande och nöd, socialpolitiken bör så utformas, att det personliga ansvaret och den enskildes insatser främjas.»

Under rubriken »socialpolitik» framhålles, att den sociala omvårdnadens uppgift därutöver är »att så långt det är möjligt ge trygghet under hänsynstagande till den enskildes ekonomiska och personliga frihet». Till frågan om den förebyggande socialpolitiken återkommer jag i följande artikel. Slutligen slår programmet ett slag för socialförsäkring, vilken bör vara det främsta instrumentet för ekonomisk trygghet vid inkomstbortfall »varvid den enskilde svarar för en väsentlig del av kostnaden».

I en uppsats för proseminariet i statskunskap i Uppsala har Tönu Puu undersökt den interna debatten inom partiet med hjälp av remissyttrandena över programkommitténs förslag till principprogram. Författaren betecknar den sociala delegationens programskrivning som en nyskapelse jämfört med det gällande principprogrammet. »hjälp till arbete och självförsörjning». Förutom några av arbetslöshetskrisen färgade formuleringar om »stöd åt familjebildningen» samt »främjande av folknykterhet och folkhälsa».

Tönü Puu påpekar den egendomliga motsättning, som uppkommer genom strävan att låta de inledande grundsatserna kvarstå oförändrade sedan 1934 samtidigt som den socialpolitiska delegationens positiva formuleringar tas in i punktprogrammet. Stockholmshögerns förbund ansåg i sitt remissyttrande, att socialpolitiken behandlas fullt tillräckligt i punktprogrammet och fann i likhet med Dalahögern att avsnittet helt borde utgå ur ingressen. Malmö borgerliga valmansförening ansåg det vara »samhällets plikt att skapa social trygghet åt medborgarna». »Uttrycket 'verkligt hjälpbehövande' i 1934 års program ger intryck av att endast den verkliga nöden och lidandet bör föranleda sociala åtgärder. På en hel rad områden har dock socialpolitiken kommit att omfatta kategorier, där man inte kan tala om ett reellt nödtillstånd. ... Att socialpolitiken skall kunna stärka det personliga ansvaret är nog för mycket begärt.»

Ungdomsförbundet hävdade, att den socialpolitiska principförklaringen borde ges en positiv och reell innebörd och krävde i likhet med Värmlands högerförbund att ordet »verkligt» före hjälpbehövande under alla omständigheter skulle utgå.

Remissyttrandena över den särskilda socialpolitiska programpunkten innehåller argument efter hela skalan, som känns igen från programdebatten 1946. »Vi måste hjälpa även dem av våra medmänniskor,

som inte har full förmåga att klara sig själva, antingen det är fråga om eget förvållande eller inte», hävdas å ena sidan, medan andra remissinstanser förordar den kortfattade avfattningen av 1934 års program med uttalanden enbart om sysselsättning, förebyggande åtgärder på folknykterhetens och folkhälsans område samt stöd åt barnfamiljerna!

Det har inledningsvis ifrågasatts, om standardstegringen under 1950-talet gjort en förändrad attityd till socialpolitiken sakligt motiverad. Partiets socialpolitiska program, »60-talets socialpolitik» antaget av stämman den 14 juni 1962, innehåller under rubriken »Socialpolitikens mål och medel» ett resonemang av denna innebörd: »Levnadsstandarden i Sverige har under tiden efter 1945 starkt stigit. Samtidigt har en fortsatt inkomstjämnning ägt rum mellan olika inkomstgrupper. Förutsättningarna för socialpolitiken har därmed i grund förändrats.»

Det hjälper inte om gamla, sjuka eller missanpassade är villiga och i stånd att själva bära kostnaderna. »Den hjälp och vård de önskar och behöver står inte alltid att få för pengar.» Detta sägs vara socialpolitikens aktuella huvudproblem. I stället för pengar krävs i dag personliga insatser. »Att bereda sådana hjälpmöjligheter blir i växande grad en uppgift för samhället i den mån inflyttningen till tätorterna, de ändrade bostadsvanorna,

och de gifta kvinnornas förvärvsarbete utanför hemmet gör det svårare att ordna vården av gamla och sjuka inom varje familj.»

Insikten om att välfärdssamhället ställer krav på *ökade* insatser inom vissa sektorer av socialpolitiken avspeglar sig även i ett avsnitt om kurativ verksamhet. »Samhällsutvecklingen skapar allt större behov av personlig hjälp inom olika områden. Kuratorerna fyller här en viktig uppgift.» Denna programpunkt diskuterades livligt under stämman och kritikerna lyckades även vattna ur formuleringarna. Programkommittén föreslog t. ex. följande: »Det kan synas paradoxalt att jämsides som samhället mer och mer garanterar individen yttre social trygghet, som borde vara ägnad att medverka till en viss inre trygghet, ökar känslan av osäkerhet i tillvaron.» I det färdiga programmet läses i stället: »Socialpolitikens och socialvårdens utbyggnad kan endast till en del motverka denna utveckling. Grundläggande måste vara kravet på, att den enskilde med utgångspunkt från egen vilja till ansvar och aktivitet, själv får möjlighet att lösa sina problem. Offentliga åtgärder kan aldrig ersätta enskilt ansvars-tagande.»

Det kan visserligen sägas, att den ursprungliga formuleringen var en

upprepning av den tidigare beskrivning av läget, vilken återfinnes även i det färdiga programmet, men själva tekniken känns igen från programarbetet 1946: En »kärv» formulering stoppas in för att tillgodose även dem, som i själva verket ogillar hela programpunkten som sådan. Därefter föreslås i stort sett samma saker som programkommittén fört fram.

»Den känsla av otrygghet i tillvaron utanför det materiella området, som många människor erfar i välfärdssamhället är en allvarlig realitet.» Observera särskilt »*utanför det materiella området*». Om vi återvänder till socialpolitikens mål och medel, finner vi många uttryck för detta. I jämförelse med behovet av bättre *vårdmöjligheter* sägs de sociala bidragens betydelse vara betydligt mindre än tidigare. Bättre vårdmöjligheter måste skapas »även om det kan möjliggöras endast på bekostnad av samhällsinsatserna på de sociala bidragens område». Avsnittet om mål och medel avslutas med uttalandet: »Den höga allmänna levnadsstandarden och den inkomstutjämnning, som ägt rum, gör det allt mindre rimligt, att med generella bidrag använda samhällets socialpolitik som ett instrument för att reducera olikheterna i levnadsstandard mellan olika medborgargrupper.»